Pregledni naučni rad
UDK:316.624:316.356.2-057.874
DOI:10.7251/ZND2601584J

RAZVIJANJE KOMPETENCIJA NENASILNOG RJEŠAVANJA SUKOBA KOD UČENIKA NIŽIH RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

dr.sc. Ivana Jovanović, doc
Fakultet prirodoslovno- matematičkih i odgojnih znanosti
Sveučilište u Mostaru[302]

dr. sc. Anita Imre, izv.prof.
Fakultet prirodoslovno- matematičkih i odgojnih znanosti
Sveučilište u Mostaru[303]

dr. sc. Nikolina Knezović, doc.
Fakultet prirodoslovno- matematičkih i odgojnih znanosti
Sveučilište u Mostaru[304]

Sažetak: *Vođenje razreda može biti izazovno ukoliko su učenici skloni sukobima. Svrha istraživanja bila je ostvariti ozračje u kojem učenici na prihvatljiv način rješvaju međusobne sukobe. Cilj rada bio je kroz akcijsko istraživanje kod učenika nižih razreda osnovne škole razvijati kompetencije nenasilnog rješavanja s ukoba. Sustavno i organizirano uvođenje promjena kod učenika razvile su svijest o važnosti nenasilne komunikacije i nenasilnog rješavanja sukoba. Razultat provedenih akcija ogleda se u učestalijom korištenju vještina nenasilnog rješavnja sukoba.*

Ključne riječi: *suradnja, akcijsko istraživanje u školi, kompetencije nenasilnog rješavanja sukoba*

UVOD

Sukob možemo definirati kao neslaganje između dvaju ili više sudionika u odnosu, o određenom problemu i načinu njegova rješenja. Sukob ili konflikt sastavni je dio života i normalna je pojava. U međusobnoj interakciji, osobe dolaze u sukobe zbog različitog percipiranja stvarnosti, odnosno zbog razlika u mišljenju, očekivanjima, shvaćanju dužnosti i obveza, motivima, ulogama koje pojedinci obavljaju, vrijednostima i stavovima (Brajša, 1993). Sukobi su sastavni dio obiteljskih, prijateljskih, partnerskih i poslovnih odnosa. U nastojanju da škole preuzmu aktivnu ulogu u uvođenju promjena kroz primjenu akcijskih istraživanja (Bognar, 2006;180) u ovom radu predstavljeno je istraživanje provedeno u drugom razredu osnovne škole. Kod učenika se nastojalo osvijestiti koliko su tolerancija, prihvaćanje, suradnja, kreativno razmišljanje, kontrola emocija i jasno izražavanje želja i potreba, važni za stjecanje kompetencije koju nazivamo *nenasilno rješavanje sukoba.*

VRSTE SUKOBA

Sukobe možemo podijeliti prema različitim kriterijima. U nastavku je prikazana tablica s pojedinim vrstama sukoba.

[302] Ivana.jovanovic@fpmoz.sum.ba
[303] anita.imre@fpmoz.sum.ba
[304] nikolina.knezovic@fpmoz.sum.ba

Tablica 1. Vrste sukoba prema odabranim kriterijima

Kriteriji	Vrste sukoba
Posljedice koje izazivaju određeni sukobi	• ***funkcionalni*** (konstruktivni) • ***disfunkcionalni*** (destruktivni)
Razlozi/predmeti sukoba	• ***kognitivni*** (sadržajni, strukturni) • ***afektivni*** (osobni, socijalni, emocionalni)
Razine sukoba	• ***intrapersonalni*** (sukob uloga kojeg pojedinac osjeća sam u sebi) • ***interpersonalni*** (najčešći oblik sukoba) • ***intragrupni*** (može biti sukob uloga, sukob rezultata ili sukob interakcija) • ***intergrupni*** (između različitih grupa, organizacijskih jedinica ili dijelova poduzeća) • ***intraorganizacijski*** (sukobi unutar organizacije koji utječu na njezino sveukupno funkcioniranje) • ***interorganizacijski*** (sukobi između organizacija uslijed međusobne konkurencije ili neispunjavanja dogovorenih obveza)

Interpersonalni sukobi najčešći su oblici sukoba. Prema Glasseru (2000), interpersonalni sukobi nastaju zbog motiva koji uzrokuju neprihvatljivo ponašanje. Ti motivi su toliko jaki da ih često ne možemo promijeniti ili utjecati na njih. Konfliktna situacija je zapravo sukob potreba jedne i druge strane. Ne postoji sukob ljudi, nego njihovih potreba. Problem imaju i jedna i druga strana jer jedno od njih svojim ponašanjem onemogućuje drugome zadovoljenje njegove potrebe. U vezi s takvim situacijama, najozbiljniji sukobi proizlaze iz naših pokušaja da kontroliramo druge koji ne žele prihvatiti našu kontrolu, jer ono što mi želimo njih ne zadovoljava.

Uzroci sukoba

Prema Cujzek i sur. (2008), uzroci sukoba mogu biti različiti:

- razlika u percepciji problema,
- nezadovoljavanje potreba (vanjske i unutarnje prepreke),
- razlika u sustavima vrijednosti,
- razlika u ciljevima i interesima,
- rivalstvo,
- nesigurnost,
- otpor prema promjenama,
- konfuzija uloga,
- težnja za identitetom,
- siromašna komunikacija ili pomanjkanje komunikacije.

Načini rješavanja sukoba

Sukob je sastavni dio čovjekova života, nešto što nije moguće izbjeći. Težište nije u sprječavanju sukoba, već u učenju konstruktivnih načina njihova rješavanja. Ipak, nisu svi načini rješavanja sukoba poželjni niti konstruktivni. Neki od njih će, naprotiv, samo produbiti sukob. Prema Weeks. D. (2000) postoje pogrešni i konstruktivni načini rješavanja sukoba.

Nekonstruktivni načini rješavanja sukoba

Pokoravanje

Cilj pokoravatelja je ostvariti pobjedu, poraziti protivnika i dokazati da je u pravu. Ovakav oblik sukoba je „borba za pobjedu“ (npr. brakorazvodna parnica, sukob na radnom mjestu i sl.). Nedostatak ove metode je to što se na ovakav način stvara obrazac u kojem je moć uočljiva i koristi se na destruktivan način. Dominantna strana koristi moć i prednost, te stvara nezdrave odnose. Jedna strana kontrolira drugu. „Gubitnik“ je nužan, pa se stvara želja za osvetom.

Izbjegavanje

Jedna ili obje strane prave se da sukoba nema, nadajući se da će sukob nestati sam od sebe. Često je to strategija ljudi kojima nedostaje samopouzdanja ili je prisutan strah da će njihova borba za prava biti percipirana kao neprijateljsko ponašanje. Nedostatak ove metode je izbjegavanje sukoba. Uskraćujemo si mogućnost osobnog rasta i razvoja. Izbjegavanje samo odlaže sukob, koji kasnije može biti i gori. Izbjegavanjem sukoba frustracije postaju sve veće, često se grade i stavovi na pogrešnim i neprovjerenim pretpostavkama, što pojačava sukob.

Cjenjkanje

Nikako nije dobar način rješavanja sukoba, jer se ne postiže trajno ni djelotvorno rješenje. Ovim načinom, na duge staze se uglavnom uništavaju odnosi.

Krpanje ili pristup brzih rješenja

Ovakvim pristupom sukob ne prestaje, nego se traže nove prilike za njegovo izbijanje (npr. sukob dvojice kolega na poslu rješava se različitim radnim vremenom, razmještanjem stolova i sl.) Nedostatak ove metode jest taj što se stvara dojam da su osnovni problemi odstranjeni dok su u stvari prava pitanja ostala nerazjašnjena. Obje strane u sukobu ostaju pri svojem i čvrsto se drže svojih stajališta. Oslabljuje sve strane jer ne razvija proces u komunikaciji koji bi mogao biti djelotvoran ubuduće.

Igranje uloga

Svaka osoba ima različite uloge u svom životu (kao zaposlenici, članovi obitelji…). Kad su u sukobu, ljudi se često skrivaju iza svojih uloga. Društvo svakoj ulozi daje određeni status, moć i prava, te očekivanja, no ta podjela često nije pravedna. Umjesto da se u rješavanju sukoba ponašamo kao čovjek prema čovjeku, mi se ponašamo kao učitelj prema učeniku, šef prema zaposleniku itd. Nedostatak ove metode je to što se mogu ustaliti nepravedni odnosi i sustavi. Osobama nižeg socijalnog statusa se onemogućuje da sudjeluju u rješavanju sukoba. Broj mogućih rješenja je ograničen, pa se često stvaraju neprijateljski odnosi.

Svrha sukoba je pružanje mogućnosti da se naši problemi i nezadovoljene potrebe iznesu na svjetlo dana. Time prihvaćamo sukob, te nakon što preispitamo ozbiljnost sukoba, njegovo trajanje, cilj, utjecaj na okolinu, u konačnici doprinosimo međusobnom razumijevanju. Izbjegavanje sukoba ne rješava sukob, već povećava napetost u međuljudskim odnosima. Ipak, pogrešno je shvaćati da je svrha sukoba promjena druge osobe ili prisiljavanje druge osobe na jednak pogled na problem.

Konstruktivni načini rješavanja sukoba

Borba ZA odnos

Borba za odnos temeljni je stav pozitivnog sukoba. Cilj je sukoba unaprijediti odnos, a ne boriti se protiv osobe s kojom smo u sukobu. Potrebno je usmjeriti se na zajednički problem koji imamo s tom osobom. Time smo već donijeli odluku o zajedničkoj borbi za dobar odnos.

Usmjeravanje na glavni predmet razmirice

Važno je u sukob ne unositi stare sukobe i uvrede. Tako se udaljavamo od glavne teme i mogućnosti pozitivnog rješenja.

Imenovanje osjećaja, neoptuživanje

Vrijeđanje i omalovažavanje partnera, otežat će tijek razmirice. Umjesto optuživanja potrebno je govoriti o osjećajima i biti što konkretniji (izbjegavati uopćavanja kao nikad, uvijek, svi, neki). Govorimo o tome kako se osjećamo prije, za vrijeme i nakon razmirice. Ako se osoba osjeća bolje nakon razmirice i kaže to na glas, atmosfera će sigurno biti opuštenija.

Slušanje suprotstavljene strane

Važno je dati osobi priliku da ispravi ili objasni svoje postupke i riječi kojima nas je povrijedila. U svojem obrazloženju treba biti jasan i kratak, a partneru dati dovoljno vremena da govori bez upadica i prekidanja. Važno je *slušati* partnera, a ne smišljati odgovor i propustiti čuti nešto bitno.

Isticanje pozitivnih osjećaja

Ne smijemo zaboraviti istaknuti pozitivne osjećaje.

Smiren govor

Treba govoriti prirodno i polako, a ne visokim tonom. Visok ton djeluje napadački. Također, osobu s kojom smo u sukobu treba gledati u oči.

Odgoda razgovora

Ako se osjetimo preumornima, ili je situacija prenapeta, dobro je odgoditi razgovor uz određivanje vremena kada će se on nastaviti. U tom slučaju motiv ne bi smio biti izbjegavanje sukoba.

Donošenje zajedničkih zaključaka

Kod završetka rasprave, dobro je donijeti neke zajedničke odluke u vezi budućeg ponašanja i djelovanja. Smatramo li da je problem rješiv ili ne? Može li nam netko pomoći? Ako je problem nerješiv, kako izbjeći nove, možda veće probleme?

Sukob bez pobjednika i gubitnika

Ako se borimo za odnos, onda nema pobjednika ili gubitnika jer tako odnos gubi.

Konstruktivan način rješavanja sukoba sastoji se od: otvorenog razmatranja problema, aktivnog traženja rješenja, izbjegavanja provokacija (npr. vrijeđanje), da osobe zaista slušaju jedne druge, da postoji prilika za uzajamni doprinos, da nema povlačenja, da su problemi riješeni i donesene odluke.

Ključ za rješavanje sukoba je razviti pozitivnu strategiju kojom se u situaciji sukoba neće razviti eskalacija sukoba. Komunikacija je osnova svakog pozitivnog rješavanja sukoba. Važno je prepoznati da imamo dar govora zbog razgovora i dogovora.

Prema Cujzek i sur. (2008) postoje **4 aspekta poruke** koju šaljemo drugima u procesu komunikacije, a na koje treba obratiti pažnju:

Sadržaj (o čemu želimo nekoga informirati),
Samootkrivanje **(**što tom porukom otkrivamo o sebi),
Odnos (za koga tu osobu smatramo, stav prema toj osobi),
Utjecaj (na što želimo osobu tom porukom potaknuti).

Ako se, nakon što smo pokušali riješiti sukob, utvrdi da postojeći problem nema rješenja, potrebno je naći način kako živjeti sa problemom. Takvu odluku donosimo svjesno. Odlučujemo se ne žaliti na postojeći problem, te da nećemo preuzeti ulogu mučenika.

Kada sukob ne možemo riješiti sami, potrebno je uključiti posrednika. Posrednik ili medijator je treća osoba koja u sukobu ne zauzima strane i ne nudi svoja rješenja, već omogućuje uvjete da sukobljene strane pronađu rješenje.

Cujzek i sur. (2008) ističu kako je medijacija potrebna ukoliko jedna ili više strana:

- niječe svaku odgovornost za nastali sukob ili krivnju prebacuje na drugoga,
- ne može priznati ili imenovati svoje osjećaje,
- ne može slušati bez prekidanja,
- iskrivljuje ili manipulira onim što sugovornik kaže,
- ima vidne znakove ozbiljne depresivnosti, straha, prisilnih misli, ponaša se neuračunljivo,
- pod utjecajem je psihoaktivnih sredstava, u pijanom stanju ili pod utjecajem droga ili drugih sredstava ovisnosti.

ŠTO SU SOCIJALNE VJEŠTINE?

Socijalne vještine su naučeni oblici ponašanja nužni za uspješno društveno funkcioniranje. To su verbalna i neverbalna ponašanja koja su društveno prihvaćena i izazivaju pozitivne reakcije drugih ljudi. Uče se od najranijeg djetinjstva u obitelji promatranjem, imitacijom, metodom pokušaja i

pogrešaka. S vremenom se utvrđuju ili mijenjaju pod utjecajem vršnjaka, vrtića, škole, radnog okruženja i sl.

Smatra se da je osoba socijalno vješta kada je sposobna ostvariti svoje potrebe, prava i želje bez ograničavanja potreba, prava i želja drugih osoba tj. kada je sposobna komunicirati i rješavati nesuglasice uz poštivanje osobnosti i različitosti drugoga. „Na osobnom planu socijalne vještine pridonose uspostavljanju uspješnijih odnosa s okruženjem i većem osobnom zadovoljstvu.“ (Ajduković i Pečnik 1993 str. 13.)

Značenje sukoba u razvoju djeteta

Pojam *sukob* i *nasilje* nisu istovjetni pojmovi. Do sukoba dolazi zbog razilaženja u mišljenjima, stavovima, očekivanjima, željama, no sukobi nisu nužno negativna pojava. Oni ne narušavaju dostojanstvo osoba koje su u sukobu. Dostojanstvo narušava isključivo nasilje u sukobu.

Također je potrebno razlikovati *borbenost* od *nasilja*. Borbenost je prema potpuno normalna ljudska osobina pomoću koje se borimo za svoja prava, ideje i poštovanje. Za razliku od nasilja, borbenost nije destruktivna, ne ponižava „protivnika“ i ne narušava fizički i moralni integritet osobe. Bez borbenosti nismo se sposobni nositi ni sa sukobima koji su sastavni dio života u zajednici. „Lakše je izabrati bijeg iz nepoželjne situacije, podređivanje, kompromis ili nasilje.“ (Bagić i sur. 1994 str. 14.)

Sukobi među vršnjacima redovna su pojava, naročito u razdoblju između treće i šeste godine kada dijete razvija svoje ja. Dijete u tom razdoblju ima naglašenu potrebu da bude priznato, primijećeno i poštovano. Upravo zbog toga se često suprostavlja i govori ne, što je uzrok čestih sukoba sa okolinom, a naročito vršnjacima. Srećom, sukobi među vršnjacima najčešće se kanaliziraju kroz dječju igru. Tako Piaget smatra da kroz igru djeca nadomještaju „fizički materijal socijalnim materijalom“. Umjesto fizičkog sukobljavanja, potrebu za priznanjem i poštovanjem traže na prihvatljiviji način, kroz sportove, igre i natjecanja.

„Sukob među djecom je zbiljski i nužan, te ga ne treba podcjenjivati i interpretirati isključivo negativno. Konfliktni odnosi s vršnjacima stimuliraju razvoj dječje ličnosti. Svoju **individualnost** dijete stječe eksperimentirajući s odnosima u socijalnoj sredini. Kad dijete postane članom društva, sukobi su sve rjeđi. No, bitno je naglasiti kako djeca mogu naučiti kako živjeti sa sukobom i riješiti ga na pozitivan način.“ (Bagić i sur. 1994 str. 15.)

Poticanje suradnje

Kod usvajanja nenasilnih obrazaca rješavanja sukoba jako je važno da su djeca upućena na suradničke odnose. Zajedništvo i suradnja temelj su funkcioniranja svakog društva i jako je važno da se djeca uče suradnji i zajedništvu, ponajprije kroz igru i učenje. U školskom sustavu često smo svjedoci postojanja konkurentnosti i natjecateljskog duha među vršnjacima, umjesto zajedništva, suradnje i timskog rada. Učitelji bi svakako trebali raditi na promjeni spomenute paradigme, potičući razvoj vještina suradnje. Kada djeca koja kroz igru i učenje surađuju sa svojim vršnjacima imaju veći osjećaj prihvaćenosti od strane svojih vršnjaka, pokazuju višu razinu samopoštovanja i imaju razvijenije socijalne vještine, a sve to od presudne je važnosti za usvajanje nenasilnih modela rješavanja sukoba.

Tijek učenja nenasilnog rješavanja sukoba kroz strukturirano učenje i grupnu interakciju

Učenje socijalnih vještina bazirano na grupnom radu, s članovima različite dobi i s različitim problemima vezanim za odnose s okolinom, naziva se strukturirano učenje socijalnih vještina. Ovim pristupom, članovi grupe, kroz određeni vremenski period usvajaju unaprijed definirani sadržaj koji unaprjeđuje njihovo socijalno ponašanje. Kroz takvo učenje socijalnih vještina, pojedinci zamjenjuju postojeće, nepoželjne oblike ponašanja novim, poželjnim oblicima, što u konačnici rezultira kvalitetnijim odnosima i većem osjećaju zadovoljstva.

Jedna od vještina kojoj se pridaje poseban značaj je i vještina konstruktivnog i nenasilnog rješavanja sukoba. Ova vještina temelji se na usvajanju i integriranju većeg broja specifičnih socijalnih

vještina. Neke od njih su: aktivno slušanje, slobodno izražavanje vlastitih osjećaja, želja i potreba, razmatranje različitih načina rješavanja sukoba, pregovaranje i sl.

METODOLOGIJA

Prema Reason-u (Bognar, 2006, str. 182), akcijsko istraživanje podrazumijeva aktivno sudjelovanje svih sudionika, a istraživanje se ne provodi na ljudima već s ljudima. Upravo je model akcijskog istraživanja primijenjen u ovom radu. Akcijsko istraživanje pruža mogućnost proučavanja i poboljšavanja vlastite prakse.

U svrhu prikupljanja podataka vođen je istraživački dnevnik sa bilješkama o iskustvima istraživača, prijedlozima, razmišljanjima, ciljevima i njihovim ostvarenostima. Dnevnik je dostupan na zahtjev, dok su dijelovi predstavljeni u samom radu.

Kontekst akcijskog istraživanja

Akcijsko istraživanje na temu „Nenasilno rješavanje sukoba“ provedeno je u jednoj splitskoj osnovnoj školi u drugom razredu.

Razred je pohađao 21 učenik, od toga 6 djevojčica i 15 dječaka. U razredu je bila jedna djevojčica s posebnim potrebama, koja je imala asistenta u nastavi (praktičar koji je provodio akcijsko istraživanje). Razred je bio nešto zahtjevniji za rad jer je u razredu bilo dosta razigrane i živahnije djece. Izazovno je bilo na duži period održavati disciplinu i pažnju svih učenika. Učiteljica je svojom kompetentnošću, velikom nadarenošću i neprocjenjivim iskustvom vješto balansirala između toplog pristupa punog podrške i razumijevanja i strožeg pristupa kojim se nastojalo jasno odrediti granice. Učiteljica razreda bila je i kritički prijatelj samog istraživanja.

Problem i plan akcijskog istraživanja

Nakon dvogodišnjeg promatranja učenika razreda, zaključili smo kako učenici uglavnom nisu skloni nasilnim ispadima. Kroz razdoblje promatranja bilo je svega nekoliko delikatnih situacija, koje su se uglavnom događale u žaru igre. Zahvaljujući pedagoškoj umješnosti učiteljice, problemi bi se jako brzo i uspješno rješavali. Ozbiljnijih problema i nasilnog ponašanja u tom razredu do tada u pravilu nije bilo, ali pokazivanja nasilja, poput vrijeđanja i ruganja ipak bili nerijetka pojava. Djecu trebamo učiti da su i vrijeđanje i ruganje također vidovi nasilja i da je ponašanje kojim činimo nešto protiv volje druge osobe, također, nasilje. Kroz provedeno akcijsko istraživanje nastojalo se učenike educirati o tome što su sukobi, kako do njih dolazi i kako ih rješavati na konstruktivan i prihvatljiv način.

Cilj akcijskog istraživanja:

- Postići kod učenika usvajanje kompetencije nenasilnog rješavanja sukoba i razvijanje nenasilne komunikacije.

Kriteriji za procjenu uspješnosti istraživanja su:

- Učenici razumiju što je sukob,
- Učenici primjenjuju nenasilno rješavanje sukoba,
- Učenici međusobno surađuju,
- Učenici primjenjuju tehnike komuniciranja za nenasilno rješavanje sukoba kako za vrijeme nastave, tako i izvan nastave.

Pregled provedenih radionica nalazi se u Tablici 2. gdje su navedeni nazivi radionica, nazivi aktivnosti provedenih u sklopu istraživanja, datumi održavanja i cilj pojedine radionice.

Tablica 2. *Plan provedbe aktivnosti u sklopu radionica*

Radionica	Aktivnosti	Trajanje	Cilj radionice
1. radionica „Svi smo različiti i pripadamo različitim skupinama“ (4.5.2021.)	• *Anonimna anketa* • *Upoznavanje s pravilima ponašanja* • *Grupiranje u prostoru* • *Kojem jatu pripadam* • *Evaluacija*	jedan školski sat	Osvijestiti kod učenika činjenicu da smo svi različiti i da pripadamo različitim skupinama, ali da svi jednako vrijedimo.
2. radionica „Sukob“ (11.5.2021.)	• *Uvod u pojam sukob* • *Sukob i nasilje* • *Video o nenasilnom rješavanju sukoba* • *Evaluacija*	jedan školski sat	Upoznati učenike s pojmovima “sukob” i “nasilje”
3. radionica „Nenasilno rješavanje sukoba“ (18.5.2021.)	• *Priča „Gladno pile“* • *Jezik žirafe i zmije* • *„Dva tvrdoglava magarca“* • *Zajedničko crtanje* • *Evaluacija*	dva školska sata	Ukazati na važnost kreativnog razmišljanja kod rješavanja sukoba. Upoznati učenike s pristupima u rješavanju sukoba. Ukazati na važnost suradnje.
4. radionica „Nenasilno rješavanje sukoba u pet koraka“ (28.5.2021.)	• *Priča „Bumbar“* • *Igrokaz „Naranča“* • *Evaluacija*	jedan školski sat	Ukazati na važnost kontrole emocija i smirivanje uz jasno izražavanje želja i potreba.
5. radionica „Učenje kroz igru uloga“ (1.6.2021.)	• *Igrokaz (Agresija)* • *Igrokaz (Isključivanje)* • *Igrokaz (Vlasništvo)* • *Evaluacija*	jedan školski sat	Kroz igru uloga učenike poučiti o prihvatljivom i neprihvatljivom ponašanju u situacijama u kojima se javlja agresija, isključivanje, otuđivanje stvari i sl.
6. radionica (Učenje kroz igru uloga) (8.6.2021.)	• *Igrokaz (Ruganje)* • *Igrokaz (Zadirkivanje)* • *Igrokaz (Socijalni pritisak)* • *Evaluacija*	jedan školski sat	Kroz igru uloga učenike poučiti o prihvatljivom i neprihvatljivom ponašanju u situacijama u kojima se javlja ruganje, zadirkivanje i socijalni pritisak.

Prije početka akcijskoga istraživanja, roditelji učenika upoznati su s ciljevima istraživanja te su zamoljeni za pisani pristanak za fotografiranje i snimanje učeničkih aktivnosti u odgojnim aktivnostima. Svi roditelji su potpisali zahtjev i na taj način omogućili neometano provođenje istraživanja. Radionice u sklopu akcijskog istraživanja provedene su u razdoblju od 4. svibnja do 8. lipnja 2021.g. u ukupnom trajanju od 6 školskih sati. Radionice su održane na satu razrednika i satu likovne kulture. Tijekom istraživanja korišteni su sljedeći postupci prikupljanja podataka: *anketni upitnik* (proveden na početku i na kraju istraživanja kako bi se utvrdilo u kojoj je mjeri rašireno nasilje u drugom razredu i koliko su radionice bile učinkovite, *neformalni konverzacijski intervju* (tijekom svih radionica), *sudjelujuće promatranje* (redovito vođenje istraživačkog dnevnika), *kratka evaluacija* (dobivanje povratnih informacija o svakoj održanoj radionici), *fotografije i učeničke radove* (radni listići, materijali), a kao nastavno sredstvo korištena je *multimedija* (ppt prezentacije o nasilju).

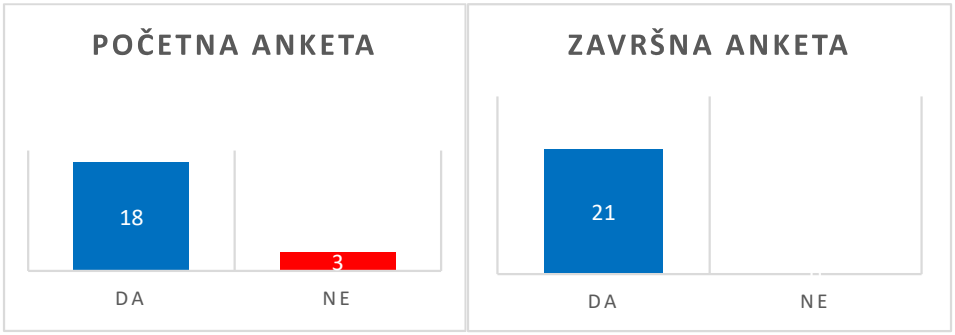
REZULTATI I RASPRAVA

Osim anketnih rezultata, napredak u načinu razmišljanja i ponašanju učenika bio je vidljiv i tijekom provođenja samih radionica, u učionici i izvan nje. Primijećeno je kako su učenici više vodili računa jedni o drugima, više surađivali i kao da su htjeli ostaviti dobar dojam i dokazati da sve što su čuli na radionicama razumiju i mogu provesti u djelo. Ponosno bi se pohvalili učiteljici kada bi neke svoje sukobe uspjeli mirno i bez svađe riješiti. Kada bi se učenici našli u konfliktnim situacijama, učiteljica bi ih samo podsjetila na radionice u kojima su sudjelovali. Jako brzo bi shvatili kako u određenoj situaciji treba postupiti.

U nastavku je prikazana usporedba odgovora početne i završne ankete.

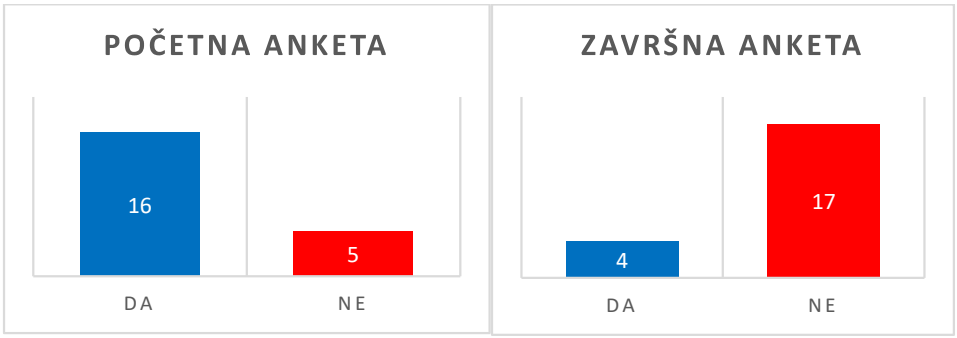
Mogu li djeca sama rješavati sukobe?

Slika 1. *Usporedba rezultata početne i završne ankete*

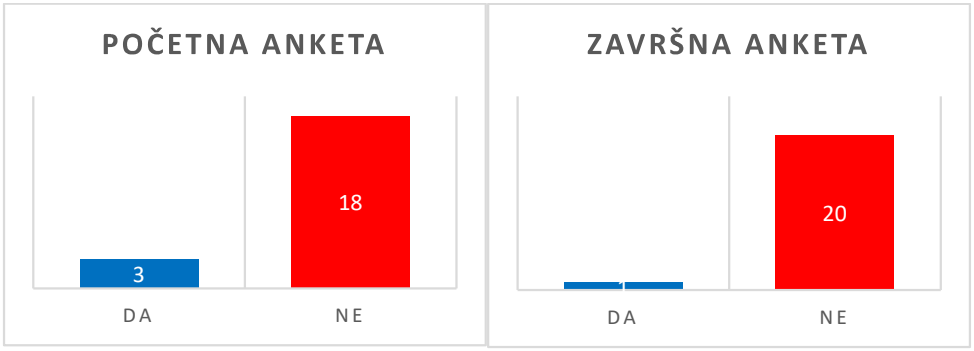
Loše je imati sukobe.

Slika 2. *Usporedba rezultata početne i završne ankete*

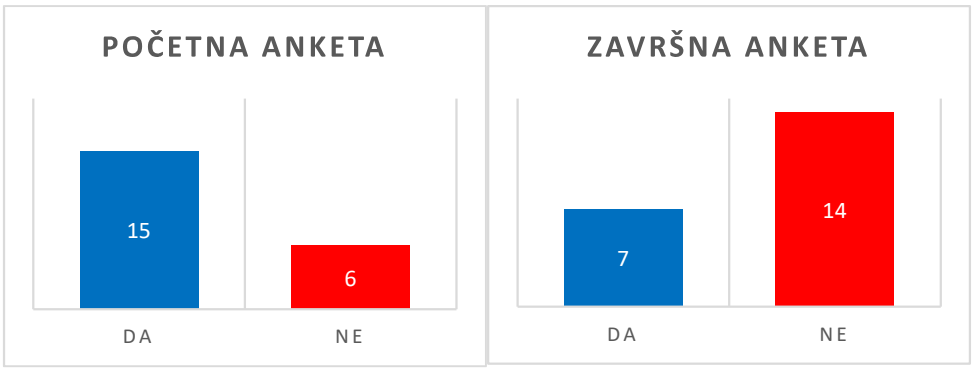
Tko je jači, određuje rješenje sukoba.

Slika 3. *Usporedba rezultata početne i završne ankete*

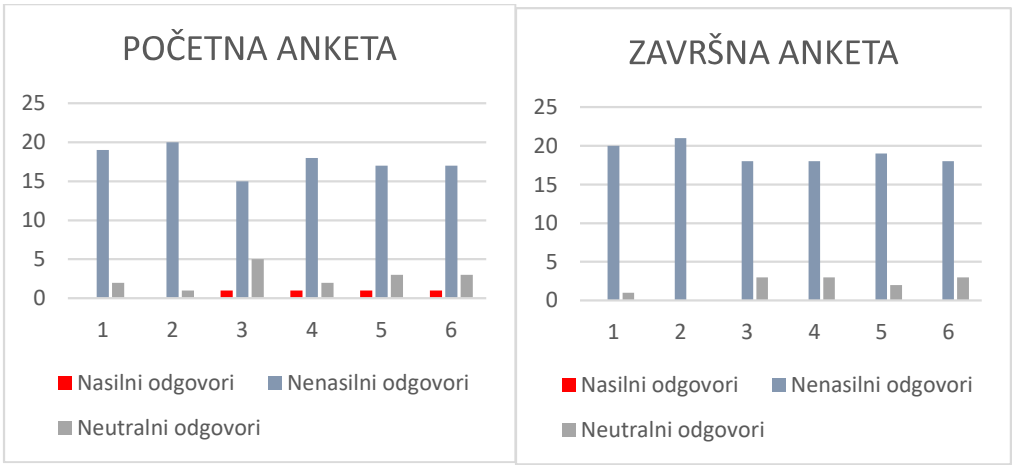
Sukob se ne može riješiti, ako želimo suprotne stvari.

Slika 4. *Usporedba rezultata početne i završne ankete*

Odabir nasilnog, nenasilnog ili neutralnog ponašanja u konkretnim situacijama

Slika 5. *Usporedba rezultata ankete s prve i šeste radionice*

Uspoređujući rezultate ponovljenih anketa dobili smo sljedeće rezultate:

Putem prvog anketnog pitanja nastojali smo ustanoviti smatraju li učenici da im u rješavanju sukoba treba pomoć odraslih ili su sposobni sami rješavati svoje sukobe. Rezultati pokazuju da učenici većinom smatraju kako su sposobni sami rješavati svoje sukobe. Nakon provedenih radionica, svi učenici 2. razreda smatrali su kako mogu sami rješavati sukobe, bez intervencije odraslih. Potom smo drugim pitanjem pokušali saznati kako percipiraju pojam "sukob", tj. vide li sukob isključivo u

negativnom kontekstu. Prije provedenih radionica, većina učenika je smatrala kako je sukob nešto negativno, dok je se stav učenika nakon provedenih radionica drastično promijenio. Većina je odgovorila kako sukob nije nužno loš. Rezultat pripisujemo provođenju radionica. Na treće je pitanje većina učenika, na početku i na kraju odgovorilo kako rješenje sukoba ne određuje onaj koji je "jači". Nakon odrađenih radionica, samo je jedan učenik smatrao kako onaj "jači" određuje rješenje sukoba, dok ih je na početku s takvim odgovorom bilo više. Prije radionica, većina ih je smatrala kako se sukob ne može razriješiti ako sukobljene strane žele suprotne stvari, dok je većinski stav nakon radionica promijenjen u stav kojim se smatra da se sukobi mogu razriješiti iako sukobljene strane ponekad žele sasvim suprotne stvari. Smatramo da su i u navedenom aspektu radionice bile od velike koristi i doprinijele su izmijenjenim stavovima. Kroz pitanja ankete nastojalo se utvrditi kako bi djeca reagirala u navedenim "delikatnim situacijama". Kompariranje rezultata početne i završne ankete pokazuje napredak, iako je većina djece i u početnoj anketi odabrala nenasilno ponašanje. U drugoj anketi vidljiv je nešto veći broj nenasilnih i neutralnih odgovora dok nasilnih odgovora uopće nije bilo.

Zaključak

Akcijska istraživanja su područje u ekspanziji koje privlači značajnu pažnju u području odgoja i obrazovanja (Cohen i sur. 2007). Smatrajući kako istraživanja trebaju unaprijediti praksu, provedeno istraživanje za cilj je imalo upravo poboljšanje na lokalnoj razini. Kako je istraživanje provedeno zajedno s učenicim nižih razreda osnovne škole, u samom provođenju učinjene su neke prilagodbe, poput pojednostavljivanja popunjanja upitnika, predočavanja pojmova „nasilja" i sl. Rezultat provedenog istraživanja bio je usvajanje stavova i vrijednosti vezanih za vještine nenasilnog rješavanja sukoba od najranije osnovnoškolske dobi, te posupno uvođenje tehnika modifikacije ponašanja učenika u konfliktnim situacijama koja su nakon provedenog istraživanja primjenjivane od strane učenika. Završna anketa upućuje na zaključak kako učenici razumiju što je sukob, primjenjuju tehnike nenasilnog rješavanja sukoba i tehnike nenasilne komunikacije za vrijeme i nakon nastave te međusobno surađuju.

Literatura

- Ajduković, Pećnik (1993*). Nenasilno rješavanje sukoba*. Zagreb: Alinea
- Arvaj, Kersten, Taslidžić-Herman. *Nenasilje počinje sa mnom. Radionice za rad s djecom i mladima.* Osijek: Studio HS internet d.o.o.
- Bagić, Bognar, Uzelac (1994). *Budimo prijatelji. Priručnik odgoja za nenasilje i suradnju: Pedagoške radionice za djecu od 6 do 14 godina.* Zagreb: Slon
- Bognar, B. (2006). *Akcijska istraživanja u školi.* Osijek: Filozofski fakultet
- Brajša (1993). *Pedagoška komunikologija: Razgovor, problemi i konflikti u školi.* Zagreb: Školske novine
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K., (2007). *Metode istraživanja u obazovanju. Jastrebarsko*, Naklada Slap (Prijevod petog izdanja)
- Cujzek-Semov, Kos (2008). *Nenasilno rješavanje sukoba.* Izvor: http://obiteljskicentar-kzz.hr/teme/02/nenasilno_rješavanje_sukoba.html , Datum preuzimanja: 20.10.2015.
- Glasser W. (2000). *Teorija izbora*. Zagreb: Alinea
- Weeks, D. (2000). *Osam majvažnijih koraka u rješavanju sukoba.* Osijek: Sunce

DEVELOPING NON-VIOLENT CONFLICT RESOLUTION COMPETENCES IN LOWER GRADES OF ELEMENTARY SCHOOL

Summary: *Classroom management can be challenging if students are prone to conflict. The purpose of the research was to create an atmosphere in which students resolve conflicts in an acceptable manner. The aim of the work was to develop nonviolent conflict resolution competencies in lower primary school students through action research. Nonviolent conflict resolution involves patience and imagination to find solutions that can be acceptable to both parties to the conflict" (Bagić et al. 1994 p. 156). The workshops developed awareness among students about the importance of nonviolent communication and nonviolent conflict resolution, but also made a change in children's behavior. Children tried to cooperate more and respect each other.*

Keywords: *cooperation, action research in school, nonviolent conflict resolution competencies*